અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઇ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

==========

(૨૦૧૦) ૧૩ (એડિશનલ) એસ.સી.આર. ૧૧૨૦

કેન્દ્રીય જાહેર માહિતી અધિકારી, સર્વોચ્ચ અદાલત, ભારત

વિરુદ્ધ

સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ

(સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૦૪૪/૨૦૧૦ વગેરે)

૨૬ નવેમ્બર, ૨૦૧૦

[બી. સુદર્શન રેડ્ડી અને સુરિન્દર સિંહ નિજ્જર, ન્યાયમૂર્તિઓ]

માહિતી અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૦૫

કલમો ૬ અને ૮(૧)(જે) – સુપ્રિમ કોર્ટ અને હાઇકોર્ટના કેટલાક ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકો સંબંધિત ફાઇલ નોંધો સાથે સંબંધિત બંધારણીય

સત્તામંડળો વચ્ચે થયેલા સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારની નકલો સહિતની સંપૂર્ણ ફાઇલ/ફાઇલો (માત્ર સુપ્રિમ કોર્ટમાં ઉપલબ્ધ હોય તે મુજબ) પૂરી પાડવા માટે ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટના સી.પી.આઇ.ઓ. ને વિનંતી – વિનંતી નકારવામાં આવી – અંતે, સી.આઇ.સી. દ્વારા સુપ્રિમ કોર્ટના સી.પી.આઇ.ઓ. ને સામાવાળા દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ – સી.આઇ.સી. ના હુકમને સુપ્રિમ કોર્ટ સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યો – ઠેરવેલ કે: આ કેસ એક તરફ બંધારણ હેઠળ ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના સ્થાન અને બંધારણની યોજનામાં ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને બીજી તરફ, વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકાર, જેનો માહિતીનો અધિકાર એક અભિન્ન ભાગ છે, તે સંબંધિત બંધારણીય મહત્વના અગત્યના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત કરે છે – આ કેસમાં બંધારણના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે જેની સુનાવણી બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવે તે જરૂરી છે – યોગ્ય સંખ્યાબળ ધરાવતી બેન્ચની રચના માટે આ બાબતને ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ મૂકવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો.

સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૦૭૪/૨૦૧૦ માં સામાવાળા નં. ૧ એ ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટના સી.પી.આઇ.ઓ. ને વડાપ્રધાનના કાર્યાલય દ્વારા પણ કથિત રીતે વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોવાનું જણાવાયેલ સુપ્રિમ કોર્ટ અને હાઇકોર્ટના કેટલાક ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકો સંબંધિત ફાઇલ નોંધો સાથે સંબંધિત બંધારણીય સત્તામંડળો વચ્ચે થયેલા સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારની નકલો સહિતની સંપૂર્ણ ફાઇલ/ફાઇલોની (માત્ર સુપ્રિમ કોર્ટમાં ઉપલબ્ધ હોય તે મુજબ) નકલ

તેમને મોકલવાની વ્યવસ્થા કરવા વિનંતી કરી હતી. તેમણે સી.પી.આઇ.ઓ. ને ધ રાઇટ ટુ ઇન્ફોર્મેશન એક્ટ, ૨૦૦૫ ની કલમ ૬(૩) નો આશ્રય ન લેવા માટે પણ વિનંતી કરી હતી. સી.પી.આઇ.ઓ. એ સામાવાળાને જાણ કરી હતી કે તેમના દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી "રજિસ્ટ્રીમાં રાખવામાં આવતી નથી કે ઉપલબ્ધ પણ નથી". સામાવાળાની અપીલ કાઢી નાખવામાં આવી હતી. તેમણે સદર અધિનિયમની કલમ ૧૯(૩) હેઠળ સી.આઇ.સી. સમક્ષ વધુ એક અપીલ દાખલ કરી હતી. સી.આઇ.સી. એ સત્તામંડળો દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમો રદ કરીને સી.પી.આઇ.ઓ., સુપ્રિમ કોર્ટને સામાવાળા દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો હોવાથી, અપીલકર્તાએ આ અપીલ દાખલ કરી.

અપીલકર્તા તરફથી મુખ્યત્વે એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર હિતમાં પૂરી પાડી શકાય નહીં, એટલે કે, નિમણૂક અને બદલીને "ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં અજાણ્યા લોકો અને વણમાંગી દખલગીરી કરનારાઓના બિનજરૂરી હસ્તક્ષેપ"થી દૂર રાખવા માટે તે જાહેર કરી શકાય નહીં. એટર્ની જનરલ દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે હાઇકોર્ટ અને સુપ્રિમ કોર્ટના ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકના સંદર્ભમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવેલી માહિતી તેમની પાસે વિશ્વાસ હેઠળ અને વિશ્વાસુ હોદ્દાની રૂએ રાખવામાં આવેલી હોય છે. સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી નોટિસોના અનુસંધાનમાં વિવિધ હાઇકોર્ટો તરફથી આ રજૂઆતને નોંધપાત્ર સમર્થન મળ્યું હતું.

આ બાબતને લાર્જર બેન્ચ સમક્ષ મોકલતા, કોર્ટે

ઠેરવ્યું:

૧.૧ પ્રસ્તુત કેસમાં બંધારણના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે જેની સુનાવણી બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવે તે જરૂરી છે. હાથ પરનો આ કેસ એક તરફ ભારતના બંધારણ હેઠળ ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના સ્થાન અને બંધારણની યોજનામાં ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને બીજી તરફ, વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકાર સંબંધિત બંધારણીય મહત્વના અગત્યના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત કરે છે. માહિતીનો અધિકાર એ બંધારણ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવેલ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારનો એક અભિન્ન ભાગ છે. ધ રાઇટ ટુ ઇન્ફોર્મેશન એક્ટ માત્ર નાગરિકોના વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના બંધારણીય અધિકારને માન્યતા આપે છે. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ બંધારણના મૂળભૂત માળખાનો એક ભાગ છે. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને મુક્ત વાણી અને અભિવ્યક્તિનો મૂળભૂત અધિકાર ખૂબ જ મૂલ્યવાન છે અને તે બંને વચ્ચે સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે. [ફકરો ૧૨] [૧૧૨૭–એચ; ૧૧૨૮–એ–સી]

૧.૨ બંધારણના અર્થઘટન અંગેના કાયદાના નીચે મુજબના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થાય છે:

૧. શું ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાનો ખ્યાલ માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવા પર પ્રતિબંધની આવશ્યકતા અને માંગણી કરે છે? શું માંગવામાં આવેલી માહિતી ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં હસ્તક્ષેપ સમાન ગણાય છે?

૨. શું નિર્ણયોની વિશ્વસનીયતામાં કોઈ પણ પ્રકારનો ઘટાડો ટાળવા માટે અને તમામ બંધારણીય પદાધિકારીઓ દ્વારા પ્રમાણિક અભિપ્રાયની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, જે અસરકારક પરામર્શ અને યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે આવશ્યક છે, માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડી શકાય નહીં?

૩. શું માંગવામાં આવેલી માહિતી ધ રાઇટ ટુ ઇન્ફોર્મેશન એક્ટની કલમ ૮(૧)(જે) હેઠળ મુક્તિ પાત્ર છે? [ફકરો ૧૫] [૧૧૨૯–એચ; ૧૧૩૦–એ–ડી]

૧.૩ યોગ્ય સંખ્યાબળ ધરાવતી બેન્ચની રચના માટે રજિસ્ટ્રીને આ બાબત ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ મૂકવાનો નિર્દેશ આપવામાં આવ્યો. [ફકરો ૧૭] [૧૧૩૦–ઈ]

એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૧૯૮૨ એસ.સી.આર. ૩૬૫ = ૧૯૮૧ સપ્લિ. એસ.સી.સી. ૮૭; સુપ્રિમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ–ઓન–રેકોર્ડ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા ૧૯૯૩ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૫૯ = ૧૯૯૩ (૪) એસ.સી.સી. ૪૪૧; અને સુભાષ શર્મા

વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા ૧૯૯૦ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૪૩૩ = ૧૯૯૧ (૧) સપ્લિ. એસ.સી.સી. ૫૭૪ – નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

કેસ લો રેફરન્સ:

૧૯૮૨ એસ.સી.આર. ૩૬૫	**ફકરો ૬નો**	**સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો**
૧૯૯૩ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૬૫૯	**ફકરો ૭નો**	**સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો**
૧૯૯૦ (૨) સપ્લિ. એસ.સી.આર. ૪૩૩	**ફકરો ૮નો**	**સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો**

સિવિલ અપીલેટ જ્યુરિસ્ડિક્શન : સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૦૪૪/૨૦૧૦.

અપીલ નં. સીઆઇસી૨૮/એ/૨૦૦૯/૦૦૦૫૨૯ માં સેન્ટ્રલ ઇન્ફોર્મેશન કમિશનના તારીખ ૨૪.૧૧.૨૦૦૯ ના ચુકાદા અને હુકમમાંથી.

સાથે

સિવિલ અપીલ નં. ૧૦૦૪૫ અને ૨૬૮૩/૨૦૧૦.

હાજર રહેલા પક્ષકારો તરફથી જી. ઈ. વાહનવટી, એટર્ની જનરલ, એ. મરિયાપુત્તમ, એડવોકેટ જનરલ, વી. ગિરી, પી. પી. રાવ, રાજુ રામચંદ્રન, દેવદત્ત કામત, બી. કૃષ્ણ પ્રસાદ, પ્રશાંત ભૂષણ, પ્રણવ સચદેવા, પ્યોલી, સુશીલ કુમાર જૈન, પુનીત જૈન, તૃષ્ણા, અનિલ, રવિ પી. મલ્હોત્રા, વિભુ તિવારી, એ. પી. મયી, ચારુદત્ત, રુચા એ. મયી, જેસલ, ભારત સાંગલ, વર્ણિકા તોમર, અજિંગવા થુંગવા, એમ. પી. વિનોદ, અજય કે. જૈન, હરિ કુમાર, સતીશ સી. જોશી, પી. આઇ. જોસ, રાજા ચેટરજી, સચિન દાસ, જી. એસ.

ચેટરજી, અમન કુમાર ઝા, અર્જુન ગર્ગ, સોમાંદ્રી ગૌડ, સમીર પારેખ, રચના શ્રીવાસ્તવ, જનરંજન દાસ, શ્વેતકેતુ મિશ્રા, પી. પી. નાયક, અરુણા માથુર, અમરજીત સિંહ ગિરસા, યુસુફ ખાન, અમન અહલવાતી, કુલદીપ સિંહ, પારેખ એન્ડ કંપની, સુશીલ કુમાર જૈન, રચના શ્રીવાસ્તવ, સુનીલ ફર્નાન્ડિસ, સુનીલ કુમાર વર્મા, કૃષ્ણાનંદ પાંડેયા, વી. એન. રઘુપથી, ભારત સાંગલ, અનિરુદ્ધ પી. મયી, સી. કે. સુચરિતા, હેમંતિકા વાહી, આર. નેદુમારન, અરપુથમ, અરુણા એન્ડ કંપની, જી. એસ. ચેટરજી, એમ. પી. વિનોદ, અરુણેશ્વર ગુપ્તા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ બી. સુદર્શન રેડ્ડી દ્વારા આપવામાં આવેલ.

સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન (સી) નં. ૩૨૮૫૫/૨૦૦૯

૧. પરવાનગી આપવામાં આવે છે.

૨. આ અપીલ સેન્ટ્રલ ઇન્ફોર્મેશન કમિશન (સી.આઇ.સી.) દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૨૪ નવેમ્બર, ૨૦૦૯ ના વાદગ્રસ્ત હુકમ વિરુદ્ધ દાખલ કરવામાં આવી છે, જેના દ્વારા અને જેના અન્વયે સી.આઇ.સી. એ અહીંના સામાવાળા સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અપીલ મંજૂર કરીને સેન્ટ્રલ પબ્લિક ઇન્ફોર્મેશન ઓફિસર (સી.પી.આઇ.ઓ.), ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટને તેમના દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો.

૩. સામાવાળા સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલે ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટના સી.પી.આઇ.ઓ. ને "વડાપ્રધાનના કાર્યાલય (પી.એમ.ઓ.) દ્વારા પણ કથિત રીતે વાંધો ઉઠાવવામાં આવ્યો હોવાનું જણાવાયેલ માનનીય ન્યાયમૂર્તિ પી. શાહ, માનનીય ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. પટનાયક અને માનનીય ન્યાયમૂર્તિ વી. કે. ગુપ્તાની સિનિયોરિટીની ઉપરવટ જઈને માનનીય ન્યાયમૂર્તિ એચ. એલ. દત્તુ, માનનીય ન્યાયમૂર્તિ એ. કે. ગાંગુલી અને માનનીય ન્યાયમૂર્તિ આર. એમ. લોઢાની કરવામાં આવેલી સદર નિમણૂક સંબંધિત ફાઇલ નોંધો સાથે સંબંધિત બંધારણીય સત્તામંડળો વચ્ચે થયેલા સંપૂર્ણ પત્રવ્યવહારની નકલો સહિતની સંપૂર્ણ ફાઇલ/ફાઇલોની (માત્ર સુપ્રિમ કોર્ટમાં ઉપલબ્ધ હોય તે મુજબ)" નકલ તેમને મોકલવાની વ્યવસ્થા કરવા વિનંતી કરી હતી. તેમણે સી.પી.આઇ.ઓ. ને માહિતી અધિકાર અધિનિયમ (ટૂંકમાં 'સદર અધિનિયમ') ની કલમ ૬(૩) નો આશ્રય ન લેવા માટે પણ વિનંતી કરી હતી.

૪. ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટના સી.પી.આઇ.ઓ. એ સદર અધિનિયમ હેઠળ દાખલ કરાયેલી તે અરજીનો ત્વરિત પ્રત્યુત્તર આપ્યો હતો અને સામાવાળાને યોગ્ય રીતે જાણ કરી હતી કે રજિસ્ટ્રી ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટના માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકને લગતી બાબતો અંગે કામગીરી સંભાળતી નથી. સુપ્રિમ કોર્ટ અને હાઇકોર્ટના માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકો કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર ભારતના રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા કરવામાં આવે છે અને તેને લગતી બાબતો ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટની રજિસ્ટ્રી દ્વારા હાથ ધરવામાં કે સંભાળવામાં આવતી નથી. તદનુસાર સી.પી.આઇ.ઓ. એ સામાવાળાને જાણ

કરી હતી કે તેમના દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી "રજિસ્ટ્રીમાં રાખવામાં આવતી નથી કે ઉપલબ્ધ પણ નથી".

૫. સામાવાળા સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલે સદર હુકમને પડકારતા ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટના અપીલ સત્તામંડળ સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી. અપીલ સત્તામંડળે અપીલ કાઢી નાખી હતી અને સી.પી.આઇ.ઓ. ના હુકમને કાયમ રાખ્યો હતો. ત્યારબાદ, સામાવાળાએ સદર અધિનિયમની કલમ ૧૯ હેઠળ સી.આઇ.સી. સમક્ષ વધુ એક અપીલ દાખલ કરી હતી. સી.આઇ.સી. એ સત્તામંડળો દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમો રદ કરીને સી.પી.આઇ.ઓ., સુપ્રિમ કોર્ટને સામાવાળા દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. તે જ હુકમ અમારી સમક્ષ પડકાર હેઠળ છે.

૬. સી.આઇ.સી. એ મુખ્યત્વે સેન્ટ્રલ પબ્લિક ઇન્ફોર્મેશન ઓફિસર, ભારતની સુપ્રિમ કોર્ટ વિરુદ્ધ સુભાષ ચંદ્ર અગ્રવાલ શીર્ષક હેઠળની રિટ પિટિશન નં. ૨૮૮/૨૦૦૯ માં દિલ્હી હાઇકોર્ટના વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ પર આધાર રાખ્યો હતો. અલબત્ત, સી.આઇ.સી. એ *એસ. પી. ગુપ્તા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા*[1] [(૧૯૮૧) સપ્લિ. એસ.સી.સી. ૮૭] માં આ કોર્ટના ચુકાદા પર પણ આધાર રાખ્યો હતો.

૭. અપીલકર્તાઓ તરફથી હાજર રહેલા વિદ્વાન એટર્ની જનરલે *સુપ્રિમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ-ઓન-રેકોર્ડ એસોસિએશન વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા*[2]

1 (૧૯૮૧) સપ્લિ. એસ.સી.સી. ૮૭.

2 (૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૪૪૧.

[(૧૯૯૩) ૪ એસ.સી.સી. ૪૪૧] માં આ કોર્ટના ચુકાદા પર પ્રબળ આધાર રાખતા અન્ય બાબતોની સાથોસાથ એવી રજૂઆત કરી હતી કે *એસ. પી. ગુપ્તા* (ઉપરોક્ત) ના ચુકાદાના સિદ્ધાંતને *સુપ્રિમ કોર્ટ એડવોકેટ્સ–ઓન–રેકોર્ડ એસોસિએશન* માં આ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા અવલોકનોના પરિપ્રેક્ષ્યમાં સમજવો અને મૂલવવો જરૂરી છે, કારણ કે *એસ. પી. ગુપ્તા* ના કેસને લાર્જર બેન્ચ દ્વારા સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો છે. રજૂઆત એવી હતી કે સામાવાળા દ્વારા માંગવામાં આવેલી માહિતી જાહેર હિતમાં પૂરી પાડી શકાય નહીં. નિમણૂક અને બદલીને "ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં અજાણ્યા લોકો અને વણમાંગી દખલગીરી કરનારાઓના બિનજરૂરી હસ્તક્ષેપ"થી દૂર રાખવી તે જાહેર હિતમાં છે. વિદ્વાન એટર્ની જનરલે સદર ચુકાદાના નીચેના ફકરા પર વિશેષ આધાર રાખ્યો હતો.

> "નિર્ણયોની વિશ્વસનીયતામાં કોઈ પણ પ્રકારનો ઘટાડો ટાળવા માટે અને તમામ બંધારણીય પદાધિકારીઓ દ્વારા પ્રમાણિક અભિપ્રાયની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, જે અસરકારક પરામર્શ અને યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે આવશ્યક છે, આ નિમણૂકો અને બદલીઓને વાદ–વિવાદની ચર્ચાથી બાકાત રાખવાના જાહેર હિત સાથે પણ આ સુસંગત છે. જાહેર હિતની અરજીના ઓથા હેઠળ ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં અજાણ્યા લોકો અને વણમાંગી દખલગીરી કરનારાઓ દ્વારા બિનજરૂરી હસ્તક્ષેપ કરવાનું વધતું જતું વલણ..."

૮. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે *સુભાષ શર્મા વિરુદ્ધ યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા*[3] [(૧૯૯૧) સપ્લિ. ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૪] માં આ કોર્ટ દ્વારા ઠેરવવામાં આવ્યા મુજબ ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂક એ મૂળભૂત રીતે બંધારણીય વિશ્વાસનું પાલન છે. રજૂઆત એવી હતી કે હાઇકોર્ટ તેમજ સુપ્રિમ કોર્ટના ન્યાયમૂર્તિઓની નિમણૂકના સંદર્ભમાં ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવેલી માહિતી તેમની પાસે વિશ્વાસ હેઠળ અને વિશ્વાસુ હોદ્દાની રૂએ રાખવામાં આવેલી હોય છે. વિદ્વાન એટર્ની જનરલની આ રજૂઆતને, આ કોર્ટ દ્વારા જારી કરવામાં આવેલી નોટિસોના અનુસંધાનમાં દાખલ કરાયેલા તેમના પ્રતિભાવો પરથી સ્પષ્ટ થાય છે તેમ, ગુવાહાટી હાઇકોર્ટ સિવાય દેશની વિવિધ હાઇકોર્ટો તરફથી નોંધપાત્ર સમર્થન મળ્યું હતું.

૯. સામાવાળાના વિદ્વાન કાઉન્સેલ શ્રી પ્રશાંત ભૂષણે *એસ. પી. ગુપ્તા* ના કેસમાં આ કોર્ટના ચુકાદાના ફકરા ૮૩, ૮૪ અને ૮૫ પર ભારે આધાર રાખ્યો હતો.

૧૦. સદર ચુકાદાના સર્વાંગી વાંચન પરથી અમને જણાય છે કે કોર્ટ મુખ્યત્વે એ પ્રશ્ન સાથે કામ પાર પાડી રહી હતી કે શું હાઇકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિઓ સહિત હાઇકોર્ટના ન્યાયમૂર્તિની બદલીના સંબંધમાં કાયદા મંત્રી અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ વચ્ચેના પત્રવ્યવહાર અને તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલી સંબંધિત નોંધોના રેકોર્ડ રજૂ કરવામાંથી કોઈ મુક્તિનો દાવો કરી શકાય કે કેમ, જે પૂર્ણ અને અસરકારક પરામર્શ થયો હતો કે કેમ તે નક્કી કરવા માટે

3 (૧૯૯૧) સપ્લિ. ૧ એસ.સી.સી. ૫૭૪.

અત્યંત મહત્વપૂર્ણ હતા? એક કરતાં વધુ જગ્યાએ એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે સદર દસ્તાવેજો જાહેર ન કરવાથી તેમાંના અરજદારને એ દર્શાવવામાં ગંભીર અવરોધ ઊભો થશે કે ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સાથે પૂર્ણ અને અસરકારક પરામર્શ થયો ન હતો અથવા તો બદલી સજાના ભાગરૂપે કરવામાં આવી હતી અને જાહેર હિતમાં ન હતી. એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે:

> "આ દસ્તાવેજોની મદદ વિના, અરજદાર માટે પોતાનો કેસ સાબિત કરવો, ભલે તે સાચો હોય તો પણ, લગભગ અશક્ય બની જશે."

કોર્ટને લાગ્યું કે "તમામ સંબંધિત દસ્તાવેજો કોર્ટ સમક્ષ રજૂ કરવા જોઈએ જેથી કરીને સંપૂર્ણ હકીકતો લોકો સમક્ષ આવી શકે, જેઓ લોકશાહીમાં અંતિમ નિર્ણાયકો છે". કોર્ટે વધુમાં અવલોકન કર્યું કે : "અમને એવું કોઈ કારણ દેખાતું નથી કે, જો કાયદા મંત્રી, હાઇકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ અને ભારતના મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ વચ્ચેનો પત્રવ્યવહાર અને તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલી સંબંધિત નોંધો, એડિશનલ જજને ચાલુ ન રાખવાના સંબંધમાં *ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં ઉપસ્થિત થતા મુદ્દાઓ સાથે સુસંગત હોય, તો તે શા માટે જાહેર ન કરવા જોઈએ. ...* જ્યાં તે *ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં સુસંગત બને છે, ત્યાં કોર્ટ અને સામા પક્ષકાર અને તેમના માધ્યમથી, લોકો શા માટે તે કારણો ન જાણે* કે જેના માટે કોઈ ચોક્કસ નિમણૂક કરવામાં આવી છે અથવા કોઈ ચોક્કસ એડિશનલ જજને ચાલુ રાખવામાં આવ્યા નથી અથવા કોઈ ચોક્કસ બદલી અમલમાં મૂકવામાં

આવી છે. સાચી હકીકતો *જ્યારે ન્યાયિક કાર્યવાહીમાં સુસંગત બને ત્યારે* તેને જાહેર કરવાથી શું નુકસાન થઈ શકે તે અમે સમજી શકતા નથી".

૧૧. જ્યારે ધ રાઇટ ટુ ઇન્ફોર્મેશન એક્ટની જોગવાઈઓ હેઠળ આવી માહિતી માંગવામાં આવે ત્યારે શું સદર ચુકાદો લાગુ પડશે કે કેમ તે એક અગત્યનો પ્રશ્ન છે જેની તપાસ કરવી જરૂરી છે.

૧૨. વિદ્વાન એટર્ની જનરલ અને સામાવાળાના વિદ્વાન કાઉન્સેલને સાંભળ્યા બાદ, અમારો સુચારુ અભિપ્રાય છે કે પ્રસ્તુત કેસમાં બંધારણના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો એક મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે જેની સુનાવણી બંધારણીય બેન્ચ દ્વારા કરવામાં આવે તે જરૂરી છે. હાથ પરનો આ કેસ એક તરફ બંધારણ હેઠળ ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિના સ્થાન અને બંધારણની યોજનામાં ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને બીજી તરફ, વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકાર સંબંધિત બંધારણીય મહત્વના અગત્યના પ્રશ્નો ઉપસ્થિત કરે છે. માહિતીનો અધિકાર એ બંધારણ દ્વારા બાંયધરી આપવામાં આવેલ વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના મૂળભૂત અધિકારનો એક અભિન્ન ભાગ છે. ધ રાઇટ ટુ ઇન્ફોર્મેશન એક્ટ માત્ર નાગરિકોના વાણી અને અભિવ્યક્તિની સ્વતંત્રતાના બંધારણીય અધિકારને માન્યતા આપે છે. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા એ ભારતના બંધારણના મૂળભૂત માળખાનો એક ભાગ છે. ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતા અને મુક્ત વાણી અને અભિવ્યક્તિનો મૂળભૂત અધિકાર ખૂબ જ મૂલ્યવાન છે અને તે બંને વચ્ચે સંતુલન જાળવવું જરૂરી છે.

૧૩. બંધારણ એ મૂળભૂત રીતે એક જાહેર દસ્તાવેજ છે—જે સરકાર અને લોકોનું સીમાચિહ્નરૂપ ચારિત્ર્ય છે—અને જાહેર વિવાદોનો ઉકેલ લાવવા માટે સુપ્રિમ કોર્ટે તેને લાગુ કરવાનું રહે છે. કારણ કે, આપણા પ્રારંભથી જ, બંધારણીય રીતે નિર્મિત સત્તાના વિભાજનનું એક સૌથી મહત્વપૂર્ણ પરિણામ ભારતીય આદત રહી છે, જે અન્ય લોકશાહીઓ કરતાં અસાધારણ છે, જેમાં સુપ્રિમ કોર્ટ દ્વારા અંતિમ નિરાકરણ મેળવવાના પ્રયાસરૂપે સામાજિક, આર્થિક, દાર્શનિક અને રાજકીય પ્રશ્નોને જાહેર કાયદાના ઉપાયોના સ્વરૂપમાં રજૂ કરવામાં આવે છે. આ રીતે, આપણી લોકશાહી સામેના સૌથી મૂળભૂત મુદ્દાઓના મહત્વપૂર્ણ પાસાઓ અંતે ન્યાયિક નિર્ણય માટે સુપ્રિમ કોર્ટમાં આવે છે. અવારનવાર, આ એવા મુદ્દાઓ હોય છે જેના પર સમકાલીન સમાજ સૌથી વધુ ઊંડાણપૂર્વક વિભાજિત હોય છે. તે આપણી સૌથી ઊંડી લાગણીઓને જગાડે છે. આ આવો જ એક વિવાદ છે. વિલિયમ જે. બ્રેનન, જુનિયરે તેમના એક જાહેર પ્રવચનમાં અવલોકન કર્યું હતું કે:

> “આપણે વર્તમાન ન્યાયમૂર્તિઓ બંધારણને એકમાત્ર એ જ રીતે વાંચીએ છીએ જે રીતે આપણે વાંચી શકીએ: વીસમી સદીના અમેરિકનો તરીકે. આપણે બંધારણના ઘડતરના સમયના ઇતિહાસ તરફ અને અર્થઘટનના વચગાળાના ઇતિહાસ તરફ નજર કરીએ છીએ. પરંતુ અંતિમ પ્રશ્ન એ જ હોવો જોઈએ કે, આપણા સમયમાં આ સંહિતાના શબ્દોનો અર્થ શું છે? કારણ કે બંધારણની વિશિષ્ટ પ્રતિભા કોઈ એવા સ્થિર અર્થમાં રહેલી નથી જે તેણે એવા વિશ્વમાં ધારણ કર્યો હોય જે હવે નાશ પામ્યું છે અને વીતી

ગયું છે, પરંતુ વર્તમાન સમસ્યાઓ અને વર્તમાન જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે તેના મહાન સિદ્ધાંતોની અનુકૂલનક્ષમતામાં રહેલી છે. બંધારણીય મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનો અન્ય સમયના ડહાપણ માટે જે અર્થ હતો તે આપણા સમયની દ્રષ્ટિનું માપદંડ બની શકે નહીં. તે જ રીતે, તે મૂળભૂત સિદ્ધાંતોનો આપણા માટે જે અર્થ છે, તે આપણા વંશજો શીખશે કે, તેમના સમયની દ્રષ્ટિનું માપદંડ બની શકશે નહીં. હું તમને ખાતરી આપું છું કે, આ સમજ મારા પોતાના સર્જનની કોઈ નવી બાબત નથી. લગભગ એક સદી પહેલાં લખાયેલા અમારી કોર્ટના અભિપ્રાયો પૈકીના એક, *વીમ્સ વિરુદ્ધ યુનાઇટેડ સ્ટેટ્સ, ૨૧૭ યુ.એસ. ૩૪૯*, માંથી ટાંકવાની મને અનુમતિ આપો:

> "સમય પરિવર્તનો લાવે છે, નવી પરિસ્થિતિઓ અને હેતુઓને અસ્તિત્વમાં લાવે છે. તેથી, કોઈ સિદ્ધાંત જીવંત રહેવા માટે, જે દૂષણમાંથી તેનો જન્મ થયો હતો તેના કરતાં વધુ વ્યાપક અમલીકરણ માટે સક્ષમ હોવો જોઈએ. આ બાબત બંધારણોના કિસ્સામાં વિશેષરૂપે સાચી છે. તે ક્ષણિક પ્રસંગોને પહોંચી વળવા માટે રચાયેલા અલ્પજીવી કાયદાઓ નથી. મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ જોન માર્શલના શબ્દોમાં કહીએ તો, તે "માનવીય સંસ્થાઓ જેટલી અમરત્વની નજીક પહોંચી શકે તેટલી નજીક પહોંચવા માટે રચાયેલા છે." ભવિષ્ય એ તેમની કાળજી છે અને સારા તેમજ ખરાબ

વલણોની એવી ઘટનાઓ માટેની જોગવાઈ છે જેની કોઈ ભવિષ્યવાણી કરી શકાતી નથી. તેથી, બંધારણના અમલીકરણમાં, આપણું ચિંતન માત્ર શું હતું તેના પર જ નહીં, પરંતુ શું હોઈ શકે છે તેના પર પણ હોવું જોઈએ."

૧૪. વર્તમાન ચર્ચા એ એક તંદુરસ્ત રાષ્ટ્રની નિશાની છે. બંધારણ પરની આ ચર્ચામાં મહાન અને મૂળભૂત મુદ્દાઓ સમાવિષ્ટ છે. મોટાભાગના સમયે આપણે પૂર્વ ચુકાદાઓના દબાણ હેઠળ રહીએ છીએ. આપણે ઘડતરના સમયના ઇતિહાસ તરફ અને અર્થઘટનના વચગાળાના ઇતિહાસ તરફ નજર કરીએ છીએ. પરંતુ અંતિમ પ્રશ્ન એ જ હોવો જોઈએ કે, આપણા સમયમાં આ સંહિતાના શબ્દોનો અર્થ શું છે?

૧૫. બંધારણના અર્થઘટન અંગેના કાયદાના નીચે મુજબના મહત્વપૂર્ણ પ્રશ્નો વિચારણા માટે ઉપસ્થિત થાય છે:

૧. શું ન્યાયતંત્રની સ્વતંત્રતાનો ખ્યાલ માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડવા પર પ્રતિબંધની આવશ્યકતા અને માંગણી કરે છે? શું માંગવામાં આવેલી માહિતી ન્યાયતંત્રની કામગીરીમાં હસ્તક્ષેપ સમાન ગણાય છે?

૨. શું નિર્ણયોની વિશ્વસનીયતામાં કોઈ પણ પ્રકારનો ઘટાડો ટાળવા માટે અને તમામ બંધારણીય પદાધિકારીઓ દ્વારા પ્રમાણિક અભિપ્રાયની મુક્ત અને નિખાલસ અભિવ્યક્તિ સુનિશ્ચિત કરવા માટે, જે અસરકારક પરામર્શ

અને યોગ્ય નિર્ણય લેવા માટે આવશ્યક છે, માંગવામાં આવેલી માહિતી પૂરી પાડી શકાય નહીં?

૩. શું માંગવામાં આવેલી માહિતી ધ રાઇટ ટુ ઇન્ફોર્મેશન એક્ટની કલમ ૮(૧)(જે) હેઠળ મુક્તિ પાત્ર છે?

૧૬. ઉપરોક્ત પ્રશ્નોમાં બંધારણનું અર્થઘટન સમાવિષ્ટ છે અને તે મહાન તથા મૂળભૂત મુદ્દાઓ ઉપસ્થિત કરે છે.

૧૭. ઉપરોક્ત કારણોસર, અમે રજિસ્ટ્રીને યોગ્ય સંખ્યાબળ ધરાવતી બેન્ચની રચના માટે આ બાબત ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ મૂકવાનો નિર્દેશ આપીએ છીએ. તદનુસાર કાગળો ભારતના માનનીય મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિ સમક્ષ મૂકવામાં આવે.

૧૮. સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન (સિવિલ) નં. ૩૨૮૫૬/૨૦૦૯

પરવાનગી આપવામાં આવે છે. એસ.એલ.પી. (સી) નં. ૩૨૮૫૫/૨૦૦૯ માંથી ઉદ્ભવતી સિવિલ અપીલ સાથે જોડવામાં આવે.

૧૯. સિવિલ અપીલ નં. ૨૬૮૩/૨૦૧૦

એસ.એલ.પી. (સી) નં. ૩૨૮૫૫/૨૦૦૯ માંથી ઉદ્ભવતી સિવિલ અપીલ સાથે જોડવામાં આવે.

આર.પી.

બાબત વિસ્તૃત બેંચ સમક્ષ મોકલવામાં આવી.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

==========

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.